

MARSHALL ZOLTÁN -- VOJTKÓ ANDRÁS

AZ EGER-PATAK ÁRTERÉNEK NÖVÉNYZETE FÜZESABONY KÖZELÉBEN

Abstract: (The vegetation of the inundation area of Eger-stream near Füzesabony). In the paper is presented the vegetation of the marshes and reeds formed in the inundation area of the stream Eger. It is typical that many plants are come to this area from the highlands with the water move of the Eger-stream. For example: *Equisetum telmateja*, *Colchicum autumnale*, *Polygala vulgaris*, *Geranium pratense*. There occur two protected plants: *Orchis laxiflora* ssp. *palustris* and *Iris pseudacorus*. In the floristical list are included 77 plant species. This are guarded the floristical elements of the original vegetation. Therefore the area proposed by the authors for protection.

Bevezetés

A Füzesabony közelében lévő mocsárrét botanikai értékeire a Büvár 1984/5. számában dr. Endes Mihály által írott cikk hívta fel a figyelmet. A szerző említést tesz néhány védett faj előfordulásáról, mint pl. az *Orchis laxiflora* ssp. *palustris*, és utal néhány táj-, illetve társulás-idegen növényfaj betelepülésére. Ez utóbbiakra vonatkozik a cikk címe is: "Egy patak hordta fűvészkert", feltételezve, hogy néhány növényt az Eger-patak szállított le a Bükkből az alföldi ártérre. E híradás alapján végeztük el a terület részletesebb botanikai feltárását.

Az Eger-patak még a század elején is széles ártérrel alakított ki Füzesabony és Mezőtárcány között. A lecsapolások során összezsugorodott ártérből csupán a "Denár" elnevezésű terület maradt meg, hírmondójaként az eredeti növénytakarónak. A Denár és szegélyzónái mintegy 50 ha kiterjedésűek. Területének kb. kétharmada részben vagy időszakosan vízzel borított nádas (*Phragmitetum*) és mocsárrét (*Agrostidetum albae*), fűzligetekkel (*Salicetum cinereae*) megszakítva. A mélyebben fekvő, vizenyős területet legtöbb helyen ültetett nyárfások szegélyezik, melyek gyorsítják a kiszá-

radását. Néhol közvetlenül a szántóföldekhez csatlakozik. (1. ábra)

A terület flóraösszetétele érdekes, figyelemreméltó. Két véletl növényfaj fordul elő:

- az *Orchis laxiflora* ssp. *palustris*nak mintegy 15 virágzó példányát találtuk, de ennek legalább a kétszerese lehet a meddő;
- az *Iris pseudacorus* a nádasban szórványosan mutatkozik, számuk mintegy 80 fő.

Sok növényfaj elterjedése, minden bizonnyal, az Eger-pataknak tudható be, mely a területet időnként elöntötte. A patak vizével szállított bükki növények szaporítóképletei e mocsaras, nedves helyen kedvező életfeltételeket találtak megtelepedésükhöz és szaporodásukhoz.

Ilyen jövevény fajoknak tekinthetjük a következőket:

- *Equisetum telmateja*. Az 1-es területen, mintegy 150 m² kiterjedésű területet borít. Az Alföldön igen ritka, a Szigetközéből és a Duna-vidékről ismert. Főleg hegyvidéki éger-szil ligetek növénye.
- *Colchicum autumnale*. A 2-es és az 1-es táblában tömeges. Alföldi előfordulása szórványos: Kisalföld, Duna-vidék, Dráva-vidék, É-Alföld. Főleg a hegyi réteket jellemzi.
- *Polygala vulgaris*. Hazánkban kizárólag hegyvidéki réteken található. A terület az egyetlen alföldi termőhelye.
- *Geranium pratense*. Az Alföldön igen ritka: Debrecen környékén és a Kisalföldön fordul elő. A Bükkben csak elvétve, néhány kis foltban él.
- *Rhinanthus angustifolius*. Az üde, nedves hegyi rétek növénye. Alföldi előfordulása ritka.
- *Betonica officinalis*. Hegyi rétek, tisztások jellegzetes növénye, alföldi előfordulása szórványos.
- *Cynanchum vincetoxicum*. E társulásban idegen elem. Főleg hegyvidéki tölgyesek és csenkeszes lejtők növénye.
- *Silaum silaus*. Mocsár- és láprétek jellegzetes flóraeleme, de az Alföldön csak elvétve fordul elő (Tisza mente).

A Bükk hegység tájairól kerülhettek ide az alábbi fajok is, elterjedésük az Alföldön nem általános:

- *Echinops sphaerocephalus*,
- *Clematis integrifolia*,
- *Lamium album*.

- *Telekium nigrum*
- *Agrostis alba*
- *Salicetum cinerea*
- *Phragmites*

- *Draba caerulea*
- *Draba pseudocrocus*
- *Draba caerulea*

Draba caerulea, Draba pseudocrocus, Draba caerulea

Draba caerulea

A terület flóralistája:

Előfordulási hely

1. <i>Agrostis alba</i>	1.
2. <i>Allium angulosum</i>	1.
3. <i>Allium scorodoprasum</i>	1.
4. <i>Alopecurus pratensis</i>	1., 2.
5. <i>Batrachium trichophyllum</i>	1.
6. <i>Betonica officinalis</i>	2.
7. <i>Briza media</i>	2.
8. <i>Calamagrostis epigeos</i>	1., 2.
9. <i>Caltha palustris</i>	1.
10. <i>Centaurea pannonica</i>	1.
11. <i>Chrysanthemum leucanthemum</i>	1.
12. <i>Chrysanthemum vulgare</i>	2.
13. <i>Cirsium canum</i>	2.
14. <i>Clematis integrifolia</i>	1.
15. <i>Colchicum autumnale</i>	1.
16. <i>Conium maculatum</i>	1.
17. <i>Cynanchum vincetoxicum</i>	2.
18. <i>Dactylis glomerata</i>	1., 2.
19. <i>Dipsacus laciniatus</i>	1., 2.
20. <i>Echinops sphaerocephalus</i>	1.
21. <i>Equisetum palustre</i>	1., 2.
22. <i>Equisetum telmateja</i>	1.
23. <i>Euphorbia virgata</i>	1.
24. <i>Festuca pratensis</i>	2.
25. <i>Filipendula vulgaris</i>	1.
26. <i>Galium boreale</i>	1., 2.
27. <i>Galium aparine</i>	1., 2.
28. <i>Galium verum</i>	1., 2.
29. <i>Geranium pratense</i>	1.
30. <i>Inula britannica</i>	2.
31. <i>Iris pseudacorus</i>	1.
32. <i>Knautia arvensis</i>	1.

33. <i>Lamium album</i>	1.
34. <i>Lathyrus pratensis</i>	1., 2.
35. <i>Lathyrus tuberosus</i>	1.
36. <i>Leontodon hispidus</i>	1.
37. <i>Lychnis flous-cuculi</i>	2.
38. <i>Lysimachia vulgaris</i>	1., 2.
39. <i>Melandrium album</i>	1.
40. <i>Mentha aquatica</i>	2.
41. <i>Ononis arvensis</i>	1.
42. <i>Orchis laxiflora</i> ssp. <i>palustris</i>	1., 2.
43. <i>Ornithogalum umbellatum</i>	2.
44. <i>Phragmites communis</i>	1., 2.
45. <i>Poa pratensis</i>	2.
46. <i>Polygala vulgaris</i>	2.
47. <i>Potentilla anserina</i>	2.
48. <i>Potentilla reptans</i>	1.
49. <i>Ranunculus acris</i>	1.
50. <i>Rhinanthus angustifolius</i>	2.
51. <i>Salix caprea</i>	1.
52. <i>Salvia nemorosa</i>	1.
53. <i>Salvia verticillata</i>	1.
54. <i>Scutellaria hastifolia</i>	1., 2.
55. <i>Serratula tinctoria</i>	1., 2.
56. <i>Silaum silaus</i>	1.
57. <i>Solanum dulcamara</i>	1.
58. <i>Symphytum officinale</i>	2.
59. <i>Tetragonolobus maritimus</i>	2.
60. <i>Thalictrum lucidum</i>	1., 2.
61. <i>Typha latifolia</i>	1., 2.
62. <i>Typhoides arundinacea</i>	2.
63. <i>Valeriana officinalis</i> var. <i>altissima</i>	1., 2.
64. <i>Vicia cracca</i>	2.

A részterületek jellemzése

1.

Kiemelhető és jellegzetes növények:

Iris pseudacorus

Orchis laxiflora ssp. *palustris*

Colchicum autumnale

Scutellaria hastifolia

Equisetum telmateja

Serratula tinctoria

Thalictrum lucidum

Az *Equisetum telmateja* nagy tömegben található az árok partján a vasúti töltéstől kezdődően kb. 80--100 méter hosszúságban. További elterjedésének a nád erőteljes előrenyomulása szab határt.

Az *Orchis laxiflora* ssp. *palustris* elszórtan helyezkedik el a szomszédos táblával határos területeken. Terepjárásaink során 15 virágzó példányt találtunk, de az egyedszám ennek a kétszerese is lehet.

Az *Iris pseudacorus* elszórtan, a vízzel borított helyeken figyelhető meg, kevés virágzó példánya volt a nyáron.

A *Colchicum autumnale* nagy tömegben fordul elő a nyárfás és az árok vasút felé eső szögletében, áthúzódva a patak másik oldalán lévő tábla ezzel egy vonalba eső területére. Ősszel szőnyegszerűen borítja be virágaival ezt az élőhelyet.

A nádas nagymértékű térhódítása visszaszoríthatja a változatosabb élőhelyű fűzligetet, óriás-zsurlóst és nocsárrétet.

2.

Kiemelhető és jellemző növények:

Orchis laxiflora ssp. *palustris*

Scutellaria hastifolia

Lychnis flos-cuculi

Clematis integrifolia

Rhinanthus angustifolius

Betonica officinalis

Tetragonolobus maritimus

Serratula tinctoria

Thalictrum lucidum

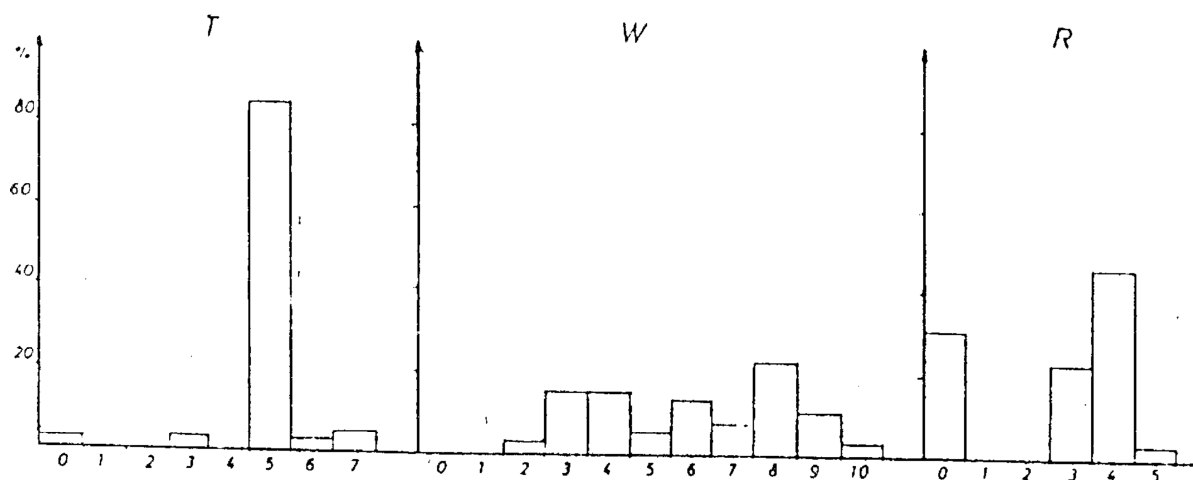
Az *Orchis laxiflora* ssp. *palustris* ezen a területen is elszórtan fordul elő, 8 példányt találtunk, de itt is várható nagyobb számú megjelenése. A területen gyakoriak a fűzligetek; valamivel szárazabb talajú, mint az előbbi.

Összehasonlítva az előzővel, jól látszik, hogy a vízigényes növényfajok száma csökken, és a talaj-pH-ra érzéketlen (indifferens) fajok száma nő. Ez is indokolja a még meglévő, értékes növényfajok védelmét. A telepített nyáras intenzív transzspirációjával elősegíti a terület kiszáradását, veszélyeztetve ezzel a vízigényes mocsárrét vegetációját.

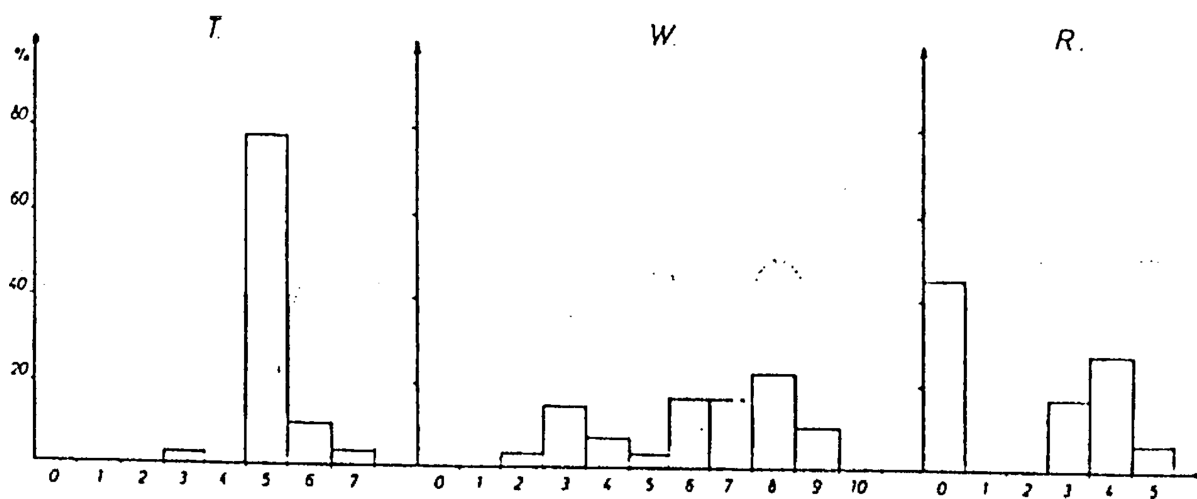
A vizsgált területeket szegélyező utak növényfajai hasonlóak a belsőbb részekhez, kiegészülve gyomokkal, gazdasági növényekkel és más adventív fajokkal. Ezek a növények egyre jobban terjednek a természetes társulások felé.

A terület növényfajainak ökológiai mutatói a hőmérséklet-, nedvesség- és pH-igény (T, W, R értékek) alapján

A 2. és 3. ábra szemlélteti az 1-es és a 2-es tábla növényfajaira jellemző ökológiai mutatók diagramját.

2. ábra Az 1-es terület TWR értékeinek mutatói

3. ábra Az 2-es terület TWR értékeinek mutatói

Általában megállapítható, hogy a két terület fajai ökológiai igényben közel állnak egymáshoz.

A hőmérsékletigényben ("T" érték) a mérsékelt övi kontinentális erdők és sztyeppék fajai uralkodnak, mintegy 80 %-ban. A szubmediterrán, illetve atlanti-mediterrán területek növényei 13--15 %-ot tesznek ki, de 23 %-ban a tajgaklima növényei is előfordulnak.

Az átlagos "T" érték az 1-es táblában: 5,08
a 2-es táblában: 5,11.

Nedvességigény ("W" érték) tekintetében a fajok két csoportra oszthatók: többségük (kb. 60--65 %) a nedvesebb, vizesebb területen él, a szárazabb, feltöltődött területekre 30--35 %-uk jut. A kifejezetten száraz helyek a fajok 3--4 %-ának nyújtanak megfelelő biotopot. Az értékek ilyen nagyfokú szórása a terület vízellátottságát tükrözi. A nyáras és a nádas szárító hatása nyomán az alacsonyabb "W" értékű fajok jelennek meg, pl. *Ornithogalum umbellatum*, *Salvia nemorosa*, *Detonica officinalis*. A vizesebb foltonokon fordul elő pl. a *Solanum dulcamara*, *Symphytum officinale*, *Thalictrum lucidum*.

Az átlagos "W" érték az 1-es táblában: 5,97
a 2-es táblában: 6,18.

A talaj kémhatása ("R" érték) alapján megállapítható, hogy az enyhén bázikus talajt kedvelő fajok dominálnak 30--40 %-ban. Hiányoznak a savanyú közeget igénylők. A növények 30--40 %-a pH-közömbös.

Az átlagos "R" érték az 1-es táblában: 3,72
a 2-es táblában: 3,80.

Összefoglalás

A dolgozat bemutatja az Eger-patak alföldi árterének növényzetét. A szántóföldek által közrefogott, mélyebben fekvő, nedves, mocsaras biotóp érdekes növényfajok megtelepedését tette lehetővé. Mintegy 12--14 olyan fajt lehet felsorolni, melyek hegyvidékiek vagy alföldi előfordulásuk szórványos, ritka. Két védett növényfaj (*Orchis laxiflora* ssp. *palustris* és az *Iris pseudacorus*) teszi értékesebbé a társulást. E vízjárta biotóp gyors feltöltődését eredményezi a szegélyére telepített nyárfás. Fennáll a gyomosodás is a szomszédos mezőgazdasági területek felől. A szukcessziós folyamat előrehaladott állapotát az ökológiai mutatók értékei is igazolják. E terület védelme ritka növényekben gazdag, érdekes, természetes színfoltot jelentene a nagy kultúrpusztaságban.

Irodalom

- Endes M.: Egy patak hordta füvészkert. *Búvár* XXXIX, évf. 5. sz.
Soó -- Kárpáti: Növényhatározó II. Tankönyvkiadó, Bp., 1968.
Soó R.: A magyar növényvilág rendszertani és növényföldrajzi kézikönyve I--VI. Akad. Kiadó, Bp., 1964.
Csapody I.: Védett növények. Gondolat, Bp., 1981.
Zólyomi B.: Einreihung von 1400 Arten der ungarischen Flora in ökologische Gruppen nach TWR-Zahlen. *Fragmenta Botanica. Mus. Hist.-Nat. Hung.*, 1967.